БҮТҮН ӨЛКӘЛӘРИН ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛӘШИН!

ӘДӘБИЈЈАТ вә ИНҸӘСӘНӘТ

АЗӘРБАЈҸАН ЈАЗЫЧЫЛАР ИТТИФАГЫ ВӘ АЗӘРБАЈҸАН ССР МӘДӘНИЈЈӘТ НАЗИРЛИЈИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНА И МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

1934-ҹү илдән чыхыр. ● Гијмәти 10 гәпик.

1980 ҸҮМӘ, 10 ОКТЈАБР № 41 (1916)

ИСМАЈЫЛ ШЫХЛЫ

«ӘФСАНӘЛӘР ВӘ РӘВАЈӘТЛӘР» СИЛСИЛӘСИНДӘН

ОНУ ДАНЫШДЫРАН ВАР

«Низаминин сә тилсим
сындыран хәзинәси,
Тәмиз, парлаг көнлүдүр,
бир дә ки, саф синәси».

ШАҺЛАР шаһы һәмишәки кими вәзири илә бирликдә сәһәр тездән үзүнү гырхдырмаға кәлди. Онун кәлишинә чохдан мүнтәзир олан дәлләк елә гапынын ағзындача әлини синәсинә гојуб икигат әјилди, шаһын әбасыны чијниндән көтүрүб әзиз бир шеј тапмыш кими көксүнә сыхды, чалмасыны бурнуна јахынлашдырыб гохулады вә шаһы бәдәннүмә күзкүнүн гаршысындакы јумшаг күрсүдә әјләшдирди. Шаһ јерини раһатлајыб јајханды вә дәрһал фәргинә варды ки, дәлләк күрсүнү вә күзкүнү бир аз сол тәрәфә чәкмишдир. Вәзир адәти үзрә архада әјләшди вә елә отурду ки, күзкүдә шаһы көрә билсин, лазым олса онунла көзләшмәк мүмкүн олсун.

Дәлләк, шаһын әбасыны вә чалмасыны асылгандан асандан сонра бармагларынын учунда гуш кими сәкә-сәкә күрсүјә јахынлашды, үлкүчү көтүрүб буловә чәкди, дивардан асдыгы гајышла сүртдү вә сачындан бир түк гопарыб һаваја атды. Үлкүчү һәрләјиб ону елә көјдәчә ики бөлдү, сонра әтирли сабуну көпүкләндириб шаһа јахынлашды. Дәлләк чаван олса да, уста дәлләк иди. Ағ халатда елә сәссизчә сүзүрдү ки, нәјин нә вахт көтүрдүјүнү, үлкүчү нечә һәрләдијини көрмәк олмурду. Шаһ онун пилә кими јумшаг ағ әлинин тәмасындан хошһалланар, үлкүчүн үзүндә нә вахт кәздијиндән, сагғалынын вә бығынын нә вахт гырхылдығындан хәбәри олмазды. Бир дә ону көрәрди ки, дәлләк ону мүшк-әнбәрлә әтирләјир. Дәлләкләр чох данышан олурлар, амма шаһын бу дәлләји ағзыны ачыб бир кәлмә сөјләмәзди. Елә бил дили вар, ағзы јох иди.

Дәлләк шаһын үзүнү сабунлады, үлкүчү тәртәмиз аға силди вә бир көз гырпымында кишинин сагғалынын сағ тәрәфини сијириб гуртарды. Шаһ нәфәсини дәрмәмиш фырланыб сол тәрәфинә кечди вә үлкүч әлиндә дајанды. Шаһ көзүнү галдырыб оғлана бахды вә көрдү ки, дәлләјин һулгуму галхыб-енир, боғазында шеј галмыш кими, удгундугча сифәти кәрилир. Һисс етди ки, сөзлү адама охшајыр. Марагланды. Бу гарадинмәз адамын нә дејәчәјини көзләди. Оғлан елә бил шаһын үрәјиндән кечәнләри үзүндән охуду вә азачыг тәрәддүддән сонра гәтијјәтлә дилләнди:

— Гиблеји-аләм, мәни оғуллуға көтүрәрсәнми?

Шаһ диксинди. Күрсүнүн дирсәклијиндән јапышыб дикәлди вә алтдан јухары, көзләри бөјүмүш һалда оғланын үзүнә бахды. Әлиндә үлкүч, додагларында тәбәссүм дајаныб чаваб көзләјән дәлләк елә билди ки, шаһ ону баша дүшмәјиб. Фикрини бир аз да ачыг деди:

— Сәнинлә гоһум олмаг истәјирәм, ајыб олмасын, гызынызы мәнә верин.

Вәзир күзкүдә көрдү ки, шаһын сифәти әввәлчә ағарды, сонра үзүнә тәр кәлиб гыпгырмызы олду, бојун дамарлары шишиб көмкөј көјәрди вә аз галды ки, сычрајыб јериндән галхсын. Елә бу ан күзкүдә онларын бахышлары чарпазлашды. Вәзир һәмишәки кими шаһы сакитләшдирди вә гаш-көзлә баша салды ки, һирсләнмә, сәбр елә, көрәк бу нә һикмәтдир. Дәлләк исә һеч нә олмамыш кими, сакитчә дајаныб күлүмсүнүр, шаһын чавабыны көзләјирди.

Шаһ динмәди. Дәлләк онун үзүнү гырхыб гуртарандан сонра да, әбасыны чијнинә салыб чалмасыны кејинәндә дә, вәзирлә јанашы адымлајыб сарајын мәрмәр дәһлизләриндән кечәндә дә ағзыны ачыб бир кәлмә демәди. Динмәз-сөјләмәз фәрман отағына кечди, гызыла-күмүшә тутулмуш тахтында әјләшди вә бундан сонра көзүнү галдырыб гаршысында голу бағлы гул кими дајанан вәзирин үзүнә бахды.

— Бу нә сирдир, вәзир, мәни акаһ елә!

Вәзир тәмкинини позмады, әлини синәсинә гојуб баш әјди.

— Мәнә мөһләт верин, гиблеји-аләм.

Арадан хејли кечди. Шаһ икинчи дәфә, һеч нә олмамыш кими, вәзири илә бирликдә јенә дәлләјә кәлди. Дәлләк ону јенә әввәлки кими гапынын ағзында гаршылады, әбасыны көтүрүб синәсинә басды, чалмасыны гохулады, күрсүнү чәкди, үлкүчү итиләјиб түкү һавада ики бөлдү, әтирли сабуну көпүкләндириб шаһын үзүнү гырхмаға башлады. Саға фырланды, сола кечди вә бирдән кечән дәфәки кими, әлини сахлајыб шаһын үзүнә бахды.

— Гиблеји-аләм сағ олсун, дедијим јадындан чыхмајыб ки?

Шаһ јенә јериндә гурчаланды. Һирс бејнинә вурса да, бу кәданын чәсарәтинә тәәччүб етди, көрдү ки, әлләри әсир, нәбзи гулагларында вурур. Амма вәзирин бахышларыны күзкүдә тутду, вә'дини јадына салыб сакитләшди.

Јенә динмәзчә сараја гајытдылар. Јенә шаһ кечиб тахтында әјләшди, јенә вәзир әли бағлы гул кими онун гаршысында дајанды.

— Гиблеји-аләм, әрәнләр үчәчән дејиб, дөзүн. Бу иш бош-бошуна дејил, ону данышдыран вар.

Вахт-вә'дә тамам оланда шаһ јенә вәзири илә дәлләјә кәлди. Шаһ күрсүдә әјләшди, вәзир дә өз јериндә. Дәлләк јенә гу гушу кими сүздү, үлкүчү итиләјиб сабуну көпүкләндирди.

Вәзир көз гојмушду. Дәлләк күрсүнүн әтрафында һәрләниб сол тәрәфә кечәндә әл сахлајыб шаһа сөз дејирди. Әкәр инди дә һәмин јердә дилләнсә, демәк, вәзир зәниндә јаңылмамышды.

Дәлләк бир көз гырпымында шаһын үзүнү сабунлады, үлкүчү чәкиб сагғалынын сағ тәрәфини гырхды, гуш кими фырланыб сол тәрәфә кечди вә вәзирин көзләдији кими бу јердә әл сахлады. Ајағыны чүтләјиб дилләнди:

— Гиблеји-аләм, мәни чохму интизарда гојачагсан?

Вәзир јериндән сычрајыб дәлләјин голундан јапышды.

— Тәрпәнмә!

Күрсүнү кәнара чәкдиләр. Бир аз бундан әввәл дәлләјин дајандығы јердә дөшәмәнин тахтасыны көтүрдүләр вә торпағы газмаға башладылар. Бел ики ағыз јерә ишләмәмиш бәрк шејә тохунду. Торпағы еһтијатла кәнар еләдиләр. Јан-јана дүзүлмүш күпләр көрүндү.

Һеч нә баша дүшмәјән дәлләк күнчә гысылыб тир-тир әсир вә тәәччүблә дөшәмәнин алтындан чыхарылан күпләрә бахырды. О, гилаја билмирди ки, бунлар нәдир вә дөшәмәнин алтына һарадан кәлиб чыхмышдыр.

Өз мүдриклијиндән разы галан вәзир дөшәмәдә јан-јана узадылмыш күпләрин бирини ағзы үстә чевирди. Гызыллар парылдајыб чинкилти илә отаға сәпәләнди. Вәзир гызыллардан бир хышма көтүрүб күнчдә тир-тир әсән дәлләјә шаһа көстәрди.

— Гиблеји-аләм, инди баша дүшдүнүзмү о кәданы данышдыран нәјмиш?!